

Recursos e materiais para fomentar a lectoescritura na aula

Montse Pena Presas

(Universidade de Santiago de Compostela)

Montserrat.pena@usc.es, @penapresas

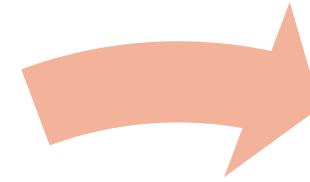
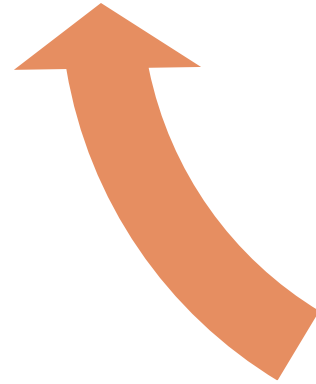

En que nos
imos
centrar?

Libro de non
ficción

Recursos
vencellados
ao mundo do
álbum
ilustrado

Álbum sen
palabras

Que son os álbums sen palabras?

- Álbums que apenas teñen signos gráficos, polo que narran historias empregando só imaxes.
- Outras denominacións: libros silentes, libros mudos, libros de imaxes ou libros sen palabras.
- Implican prestar unha maior atención ás ilustracións
- Que é o primeiro que aprendemos a ler? Se entendemos a lectura como unha decodificación de signos, os álbums sen palabras tamén se len.
- Xorden nos anos 70 do S. XX e cada vez máis autores e autoras apostan polo seu uso educativo en diferentes etapas.

Cales son as tarefas que realiza a lectora/o lector dun álbum sen palabras?

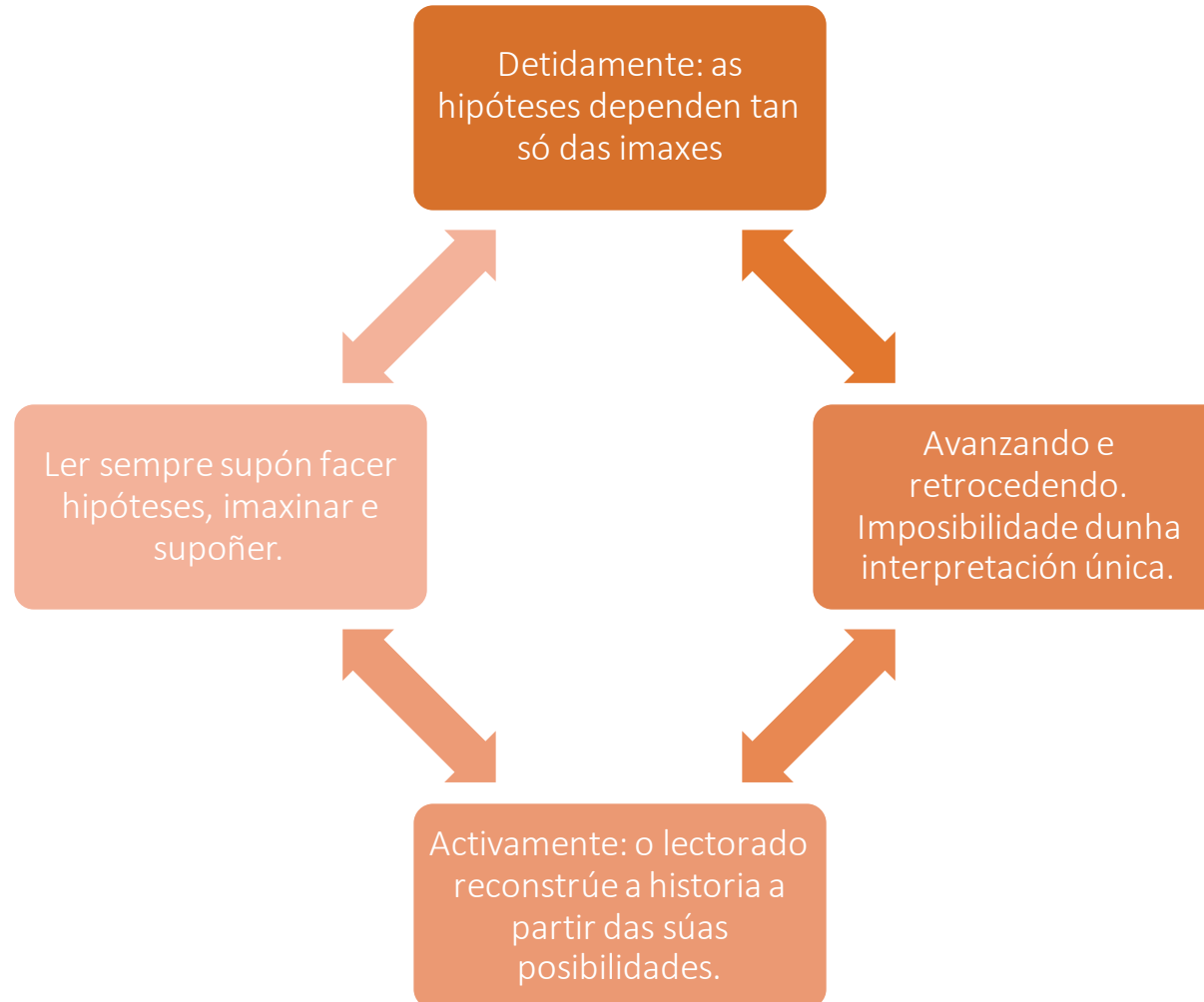
Identifica os signos visuais

Reconstrúe as secuencias a partir das relacións espaciais

Confirma/refuta teorías sobre a historia

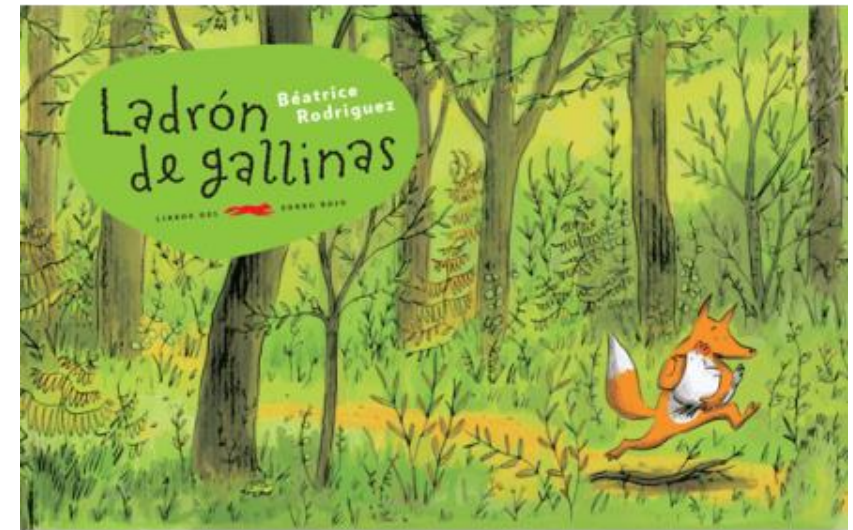
A dificultade pode ser meirande que na interpretación de álbums convencionais.

Como se debería ler un álbum sen palabras?

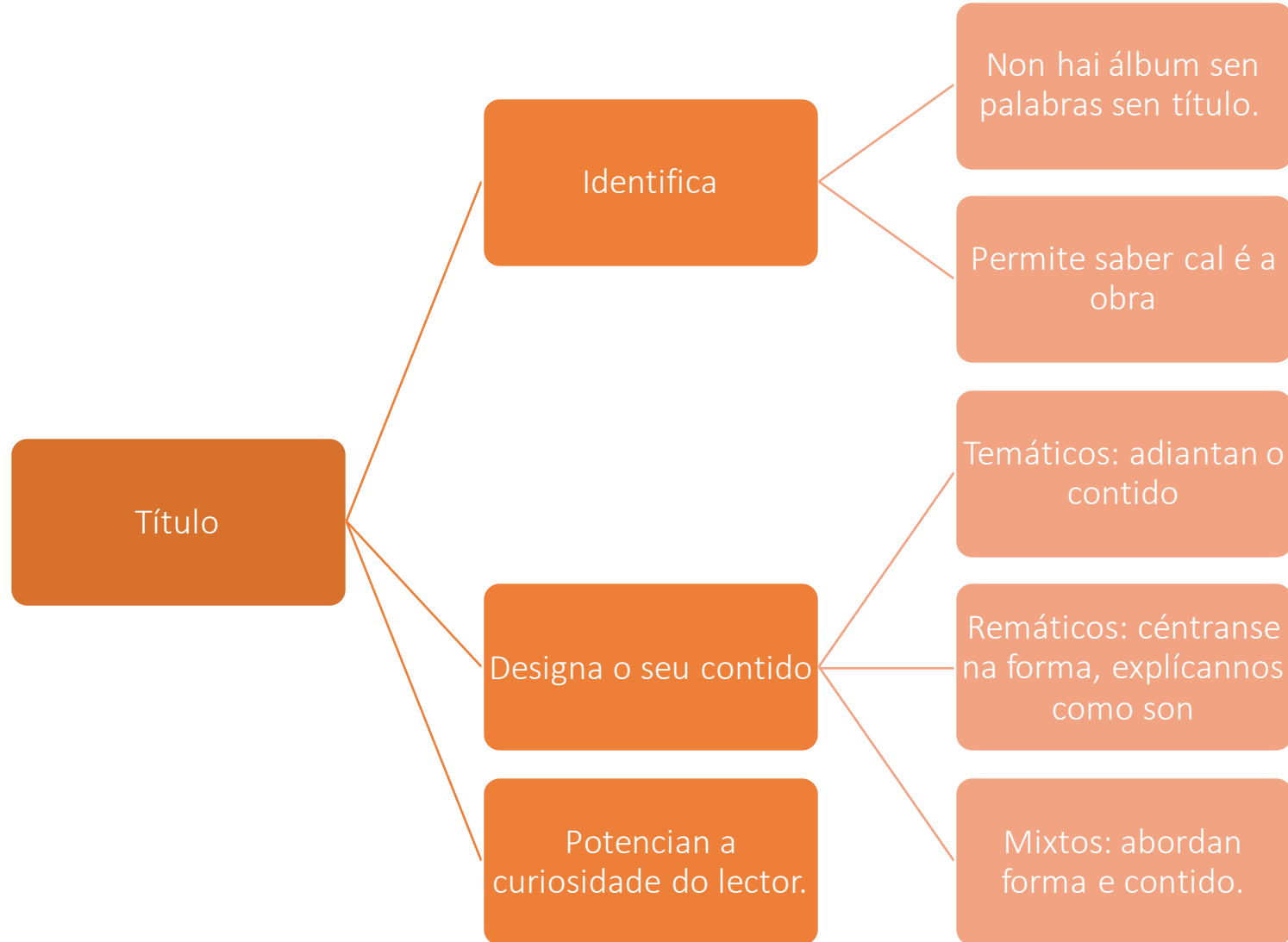

Tipoloxías do álbum sen palabras

- **Álbum sen palabras puro:** tan só aparece o título -que marca moito- e os datos editoriais.
- **Álbum case sen palabras:** importan máis os signos visuais, pero aparecen parágrafos, frases ou palabras na dobre páxina. Debido a que o álbum apenas ten palabras, o lector prestaralles moita atención.
- **Falso álbum sen palabras:** semellan que non teñen case palabras, pero despois de observalos compróbase que teñen máis da esperadas. Ex: álbums que conteñen toda a historia textual nunha soa páxina, ou unha palabra que aparece en todas as páxinas repetida.

As palabras que sempre aparecen no álbum

As palabras que adoitan aparecer

- **Peritextos:** enunciados que acompañan ao texto principal dunha obra literaria e que son inseparables do texto. (Datos editoriais, resumo da contracapa, dedicatorias autorais, etc.).
- **Funcións:** habitualmente **propagandística**, achegan información sobre a editora, a colección ou o libro en concreto. En ocasións **son orientadores:** marcan o público ao que van dirixido; outras enuncian que tipo de libro é, outros recollen parte da historia, noutros casos reproducen palabras da crítica especializada.

Como é a voz dos personaxes nos álbums sen palabras?

- **Imagoparlantes:** os autores substitúen as palabras por imaxes para amosar o que pensan, senten ou desexan os personaxes. En vez de usarse palabras empréganse linguaxes iconográficas (ex: pictogramas ou singnos de interrogación).
- **Silenciados:** por las imágenes, parece que esos personajes hablarían, pero non hai texto que indique cales son eses sons. Sábese que os personaxes emiten sons debido ás expresións faciais, a linguaxe corporal ou outros signos gráficos
- **Silenciosos:** a historia non require que falen porque están sós, porque non conversan, porque son incapaces de falar, ou porque a trama se basea na acción.

Por que empregar álbums sen palabras en EI?

Capacidade para iniciar
no gusto pola literatura

Desenvolven elementos
de prelectura:
observación atenta e
secuencialidade

Estimulan a realización
de inferencias

Promoven a
alfabetización visual

Capacidade para
provocar producións
orais ou escritas do
alumnado

Por que empregar o álbum sen palabras en EP e ES?

Evolución cara a formas máis complexas a partir dos anos 90

Activación de experiencias narrativas previas evidente coa lectura destes álbums

Necesidade de decodificar visualmente nunha sociedade onde esa habilidade será clave

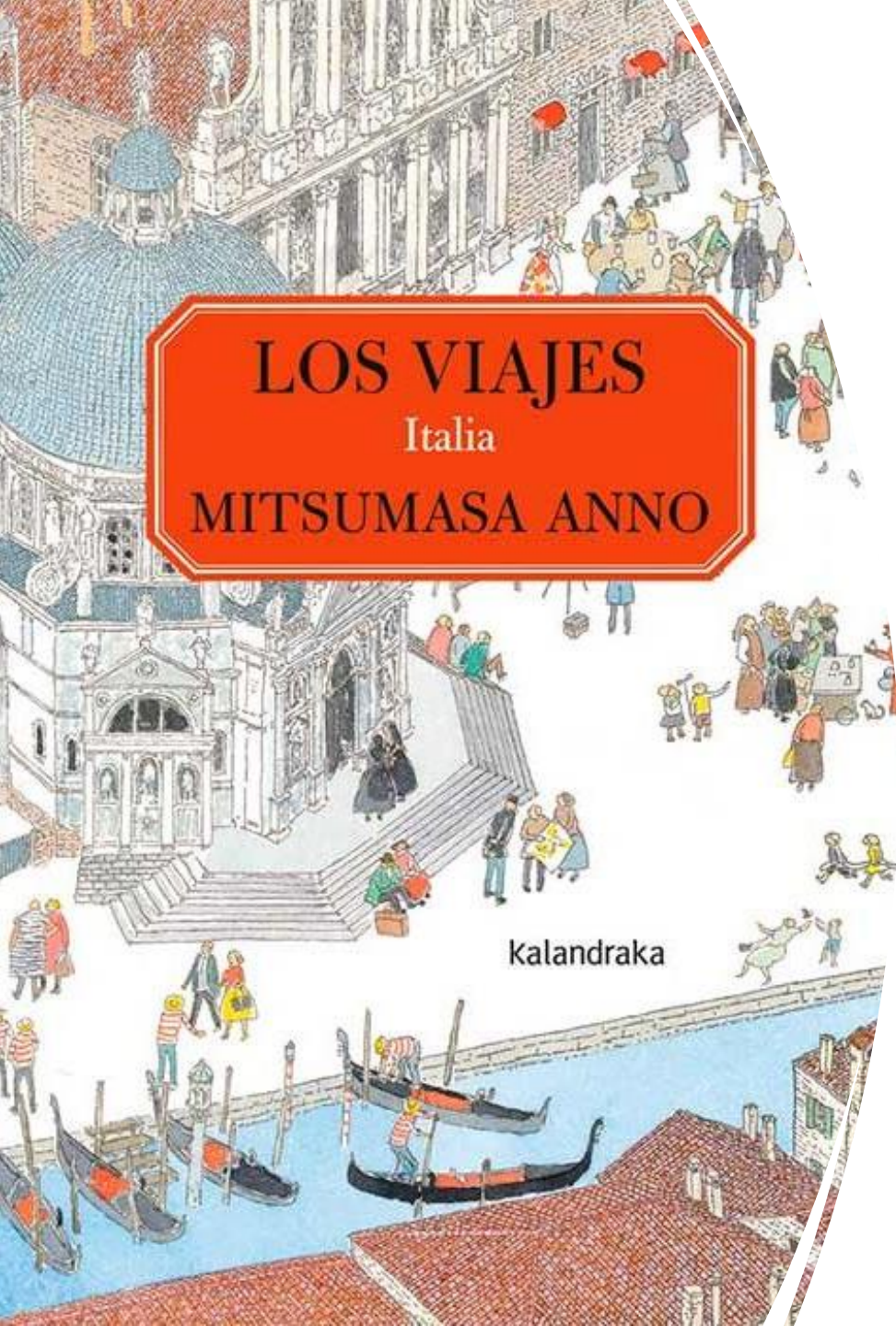
Expresión das emocións e mellora das relacións intergrupais

Estratexias de lectura e de construción de sentido similares ás que se empregan en álbums "convencioonais"

Capacidade de fomentar a autoestima lectora en alumnado que habitualmente non a ten

Que nos din as investigacións sobre o emprego deste recurso?

- Habitualmente foi un **recurso empregado con alumnado prelector**, pero a súa **transversalidade** (posibilidade de empregalo en diferentes materias) e **versatilidade** (de diferentes maneiras) é cada vez maior.
- Porén, **preconceitos** derivados da súa carencia de texto e da súa aparente "facilidade".
- A carencia do texto aumenta a **polisemia do sentido**. Importancia de que cada lectora/lector constrúa o seu propio sentido e que negocien en grupo.
- O feito de que non teñan palabras promove a integración de alumnado doutras linguas e moitas veces de alumnas e alumnos con escasa capacidade de atención: **recurso artístico integrador**.

Bibliografía

- Bosch, E. (2012). "Las palabras en el álbum sin palabras". *Ocnos* 8, pp. 78-
- -Bosch, E. (2015). "La voz de los personajes en los álbumes sin palabras". *Anuario de Investigación en Literatura Infantil y Juvenil* 13, pp. 9-20.
- -Bosch, E. e Durán, T. (2009). "Ovni: un álbum sin palabras que todos leemos de manera diferente". *Anuario de Investigación en Literatura Infantil y Juvenil* 7, pp. 39-52.
- -Colón Castillo, M.J. (2023). "El álbum sin palabras como recurso educativo transversal. Revisión y análisis del estado de la cuestión". *Educare*, 27. Disponible en: <https://www.revistas.una.ac.cr/index.php/EDUCARE/article/download/14480/27206?inline=1>